

УДК 338.43

Скопенко Н. С., д.е.н.,
професор кафедри менеджменту,
Національний університет харчових
технологій,
skopnata@ukr.net

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ІНТЕГРАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. Розроблено систему абсолютних і відносних показників, що характеризують інтеграцію з позицій доцільності та ефективності результатів і дає можливість спрямовувати зусилля на розвиток інтеграційної взаємодії з урахуванням функціональної, технологічної, економічної, комерційної, бюджетної, інституціональної, екологічної, інноваційної та соціальної ефективності.

Ключові слова. Інтеграція, інтеграційна взаємодія, доцільність, ефективність

Вступ. Сучасний розвиток світової економіки пов'язаний з інтенсивним формуванням і розвитком інтегрованих корпоративних структур. Активізація інтеграційний процесів, об'єднання банківського й промислового капіталів і формування на цій основі інтегрованих структур стає закономірним процесом не лише у світовій, але і у вітчизняній економіці.

Об'єктивні передумови концентрації та злиття промислового і банківського капіталів в Україні виникли в результаті економічних реформ, наслідком яких стали зміна відношень власності та створення інтегрованих структур, без яких неможливе існування сучасної ринкової економіки. Реструктуризація галузей промисловості на основі формування інтегрованих об'єднань є однією із ключових проблем реформування вітчизняної економіки.

Постановка задачі. Проблема оцінки вартості компаній при об'єднанні (злитті, поглинанні) компаній добре розроблена зарубіжними авторами стосовно ділової практики західних країн. У той же час, у вітчизняній економічній літературі недостатньо висвітлено питання можливості використання західних методик при оцінці ефективності інтеграції та доцільності створення інтегрованих структур. Слід підкреслити, що проста екстраполяція цих методик не завжди призводить до позитивних результатів.

Необхідно відзначити, що комплексний науково-методичний апарат оцінки ефективності інтеграції господарюючих суб'єктів відсутній. У зв'язку з цим є актуальним узагальнення представлених в економічній літературі й апробованих у світовій практиці підходів до оцінки ефективності інтеграції та доцільності створення інтегрованих структур й адаптації їх до умов вітчизняної економіки.

Результати дослідження. Існуючі підходи до оцінки ефективності інтеграції господарюючих суб'єктів можуть бути розмежовані на дві групи — якісні і кількісні (вартісні). Проте, необхідно зазначити, що такий поділ є досить умовним, тому що концептуальні та методичні підходи до оцінки ефективності інтеграції взаємозалежні та потребують комплексного застосування.

Аналіз позицій науковців-економістів [5, с. 6—8; 6, с. 13—19; 7; 8] дозволив виділити такі концептуальні підходи до якісної оцінки ефективності інтеграції господарюючих суб'єктів: підходи, що засновані на аналізі середовища функціонування (АСФ); теорії трансакційних витрат; оцінці досягнення конкурент-

них переваг, оцінці вигоди довгострокових ділових відносин; теорії фінансового менеджменту; оцінці взаємодії акціонерів і керівників. Зазначені концептуальні підходи до оцінки ефективності інтеграційних процесів акцентують увагу на окремих критеріях ефективності інтеграції та можуть бути застосовані при розгляді окремих сторін інтеграційної взаємодії суб'єктів господарювання, при оцінці досягнутих конкурентних переваг і характеру контролю в інтегрованій структурі тощо.

Кількісні підходи до оцінки ефективності та доцільності інтеграційної взаємодії господарюючих суб'єктів припускають оцінку таких показників [1—4; 9]: загальної ефективності інтегрованого об'єднання (сумарна величина вартості активів групи, загальні обсяги продажів (обороту) за певний період, валовий прибуток); фінансових результатів діяльності головної компанії та конкретних учасників інтегрованої структури (з використанням традиційних підходів до виявлення співвідношення витрат і результатів); ефективність окремих блоків інтегрованої структури (фінансового, інвестиційного, операційного, науково-дослідного, комерційного та інших); фінансового стану промислових підприємств — учасників інтегрованої структури (величина чистих активів, ліквідність, фінансова стійкість, ділова активність, ефективність діяльності, ефективність інтегрованої структури на ринку капіталу тощо).

Основні концептуальні підходи до оцінки доцільності та ефективності інтеграційної взаємодії господарюючих суб'єктів, їх характеристика, основні переваги та недоліки наведено у табл. 1.

Дослідження існуючих підходів до оцінки ефективності інтеграційних процесів господарюючих суб'єктів свідчить про відсутність цілісної методології, що враховує вплив на результативність інтеграції сукупності чинників зовнішнього і внутрішнього економічного середовища. Відповідна методологія розроблена лише для оцінки ефективності злиття і поглинання в умовах розвиненої ринкової системи у вигляді класичних положень за оцінкою вартості компаній. Крім того, існують певні відмінності в концептуальних і методологічних підходах щодо дослідження цієї проблеми, чим визначаються істотні відмінності в узагальненнях, висновках і методичних рекомендаціях відносно результативності інтеграційної взаємодії суб'єктів господарювання.

В умовах вітчизняної економіки, де формування корпоративної культури знаходиться в початковій фазі, виключно важливим є врахування напрацювань зарубіжних дослідників, особливо тих, що стосуються скорочення трансакційних витрат, збільшення конкурентних переваг, оптимізації взаємодії керівників та акціонерів.

Розглянута вище еkleктичність концептуальних підходів переконує в доцільності розробки методичного інструментарію оцінки результативності та ефективності інтеграційних процесів господарюючих суб'єктів, логічна послідовність якого передбачає формування системи критеріїв (визначення загальних і часткових критеріїв) результативності та ефективності інтеграційної взаємодії господарюючих суб'єктів, що враховують показники функціональної, технологічної, економічної, комерційної, бюджетної, інституціональної, екологічної та соціальної ефективності.

Узагальнення робіт [1—9] дозволяє систематизувати показники результативності та ефективності інтеграційних процесів суб'єктів господарювання. Зміст показників повинен відображати реалізацію тих аспектів інтеграції, які обумовлюють кінцеву ефективність спільної діяльності господарюючих суб'єктів (табл. 2).

Таблиця 1

Підходи до оцінки доцільності та ефективності інтеграційної взаємодії господарюючих суб'єктів

Концепція	Переваги	Недоліки
<p>Технологія аналізу середовища функціонування (АСФ) Кожна компанія трактується як система, що має «виходи» і «виходи»; розглядається не одна компанія, а їх сукупність; кожній компанії в багатомірному просторі відповідає індивідуальна точка, сукупність компаній визначає множинну виробничих можливостей; межа множини виробничих можливостей називається ефективною гіперповерхнею, точки на якій відповідають компаніям з найбільш високою на даний момент ефективністю, а суб'єкти господарювання, яким відповідають точки нижче за гіперповерхню (у середині множини виробничих можливостей), працюють менш ефективно</p> <p>Концепція, що заснована на теорії трансакційних витрат Концентрує увагу на можливості економії шляхом заміщення цінового механізму ринку системою довгострокових контрактів. Найважливіший інтеграційний чинник — специфічні активи взаємодіючих суб'єктів господарювання. У міру зростання рівня «специфічності» активів посилюється мотивація до укладання тривалих контрактів</p>	<p>Технологія АСФ дозволяє знаходити напрями підвищення ефективності в багатомірному просторі параметрів, визначати для кожної компанії зони стійкості, в яких зберігається статус ефективного або неефективного об'єкту. Відповідно визначається, який крок у знайденому напрямі потрібно зробити конкретній компанії для того, щоб стати ефективною, або, навпаки, перейти в розряд неефективних компаній</p> <p>По-перше, потрібний розгляд технологічних умов виробництва господарських одиниць, що ініціюють інтеграцію, передусім в період розробки та укладання контрактних відношень. По-друге, доцільне ретельне опрацювання системи контрактних взаємин, що охоплюють основні аспекти спільної діяльності (фінансовий, науково-технічний, збутовий тощо). По-третє, наявність загальної (консолідованої) власності виступає істотним гарантом ефективності реалізації контрактних взаємовідносин. По-четверте, серед показників економічної ефективності інтеграції важливе місце належить максимізації прибутку та мінімізації витрат</p>	<p>Математичний апарат і програмні засоби, що використовуються при моделюванні ефективності, досить складні та відносяться до класу високоінтелектуальних технологій. Проте, отримувани результати можуть бути виражені в традиційних економіко-фінансових термінах і відносно легко освоєні менеджерами</p> <p>Зникає акцент на перспективній взаємодії партнерів, на можливій зміні технологічних і економічних умов виробництва. Не враховується можливість спільного управління фінансовими ресурсами, взаємодія господарюючих суб'єктів і фінансових інститутів (розгляд проблеми йде під кутом «постачальник — споживач», «виробництво — збут»). Ефективність спільної діяльності оцінюється лише за критерієм «прибуток — витрати». Не оцінюються переваги та недоліки централізації певних сфер діяльності</p>
<p>Оцінка досягнення конкурентних переваг Інтеграційні рішення органів управління компаній мають бути імперативно націлені на досягнення довгострокових конкурентних переваг. При цьому потенціал конкурентоспроможності не ототожнюється з показниками поточного прибутку, а розглядається як комплекс показників, що гарантують довгострокові переваги фірми на товарних ринках:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) якість (споживчі характеристики) і ціна продажу виробів; 2) інноваційний потенціал, достатність виробничих і збутових потужностей; 3) наявність довгострокової стратегії діяльності, що забезпечує збереження або зростання обсягів продажів. 	<p>По-перше, слід в кожному випадку виявляти, створення яких конкретно конкурентних переваг (на яких ринках, серед яких конкурентів) виступає цільовими завданнями формування інтегрованої структури. По-друге, в центрі уваги повинна знаходитися частка продажів відповідних виробів на товарних ринках (її важливо фіксувати і до, і після створення інтегрованої структури). По-третє, дослідження взаємодіючих технологічних ланцюгів має бути досить повним (у зв'язку з наявністю в корпоративній практиці взаємодії по постачанню, виробництву, збуту, сервісному обслуговуванню тощо) і предметним, тобто спрямованим на виявлення в кожному ланцюгу як найбільш, так і найменш цінних компонентів (з точки зору перспективної стратегії інтегрованої структури та забезпечення її конкурентних переваг). По-четверте, розгляд ефективності інтеграції доцільно</p>	<p>Проблема вибору конкурентних переваг як цільові завдання. Трудність виявлення найбільш і найменш цінних компонентів в технологічному ланцюгу для забезпечення ефективної діяльності інтегрованої структури. Не враховується вплив негативних наслідків інтеграції</p>

Продовження табл. 1

Концепція	Переваги	Недоліки
<p>Найважливіший показник конкурентоспроможності — частка товарів, що продаються інтегрованою структурою (корпорацією), в загальному обсязі продажів аналогічної продукції. Значення цього показника залежить від здатності компанії оперативного реагувати на зміни ринкової кон'юнктури</p> <p>Оцінка взаємовигідних довгострокових ділових відносин</p> <p>Ознаки ефективної інтеграції:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) розвиток системи взаємних поставчань усередині інтегрованої структури, що заснована на довірчих принципах та забезпечує економію трансакційних витрат; 2) загальна збутова мережа; 3) інтенсивний обмін фінансовими, кадровими, інформаційними ресурсами у рамках загальної системи ділових відносин (фінансова допомога підприємствам, ротация управлінських кадрів тощо); 4) залучення значних кредитних коштів з використанням солідарної гарантії підприємств групи; 5) фінансова стійкість банку групи, проведення ним політики довгострокового інвестування (хоча інвестиції цього банку не обов'язково переважають в інвестиційних ресурсах підприємств групи); 6) наслідування пріоритетів високої життєздатності та стабільності в довгостроковому плані, готовність до зняття ризиків функціонування шляхом певного зниження рівня рентабельності підприємств, що групуються; 7) надання важливої координаційної ролі «президентській раді», що складається з керівників підприємств-учасників групи; 8) гармонізація внутрішньокорпоративних трудових відносин на основі диференціації прибутків усередині інтегрованої структури (корпорації) <p>Концепція, що заснована на теорії фінансового менеджменту</p> <p>Ефекти інтеграції визначаються залежно від мотивів об'єднання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Синергетичний ефект, який полягає в тому, що загальний результат перевершує суму складених ефектів (наприклад, вартість інтегрованої структури перевершує суму вартостей компаній, що об'єднуються); 2) Операційна економія на основі усушення дублювання управлінських функцій, їх централізації та скорочення витрат на збут продукції; 3) Ефект масштабу, економія у зв'язку із зростанням масштабів виробництва (концентрація виробництва призводить до зниження витрат, ефективнішого використання ресурсів тощо); 4) Економія на податкових платежах (може виникати при об'єднанні з фірмою, що має податкові пільги; зростання амортизаційних відрахувань при злитті, що зменшує базу оподаткування тощо). 	<p>орієнтувати на зіставлення характеристик функціонуючої (чи проєктованої) корпорації, що вивчається, і інших компаній, присутніх на споріднених ринках, в аспектах якості та цін виробів найважливішої номенклатури, інноваційного потенціалу (наявність наукового заделу, власних НИОКР); технологічного рівня виробництва тощо</p> <p>По-перше, оцінюється розвиток реальних внутрішніх-зовнішніх зв'язків, включаючи обмін ресурсами (що повинне емпірично фіксуватися через обсяги взаємних коопераційних поставчань). По-друге, наявність загальної системи внутрішньокорпоративного планування та цілових завдань для учасників інтегрованої структури. По-третє, розвиток системи перехресного володіння акціями усередині групи. По-четверте, увага переміщується на нарощування інвестиційного потенціалу (у тому числі з позикових джерел) та на підтримку в конкурентоздатному стані виробничого апарату, а не на рівень і динаміку поточного прибутку учасників групи. По-п'яте, оптимізація ролі банку в групі (вона має бути в цілому підпорядкованою по відношенню до основних товаровиробників; частка довгострокових промислових інвестицій в кредитному портфелі банку повинна мати тенденцію до зростання)</p> <p>Основою для визначення ефективності інтеграції є обрахунок доданків майбутньої синергії. Критеріями ефективності визначаються: 1) очікуваний чистий виграт, рівний різниці між дисконтованою вартістю майбутніх прибутків і витратами на інтеграцію; 2) зростання прибутку з розрахунку на одну акцію акціонерів інтегрованих суб'єктів господарювання. Серед критеріїв фінансової ефективності інтеграції, що пропонуються даною концепцією, можливо виділити наступні чотири основні. По-перше, при операційному злитті основою для визначення ефективності є врахування комплексу додатків майбутньої синергії з використанням співвідношення виробничо-господарських складових синергії та фінансового результату інтеграції.</p>	<p>Не враховується вплив негативних наслідків інтеграції. Потребує централізованого типу інтеграційної взаємодії, чіткої організації. Не враховуються зовнішні чинники</p> <p>Ефекти інтеграції розглядаються у спрощеному вигляді, стосовно варіанту об'єднання двох суб'єктів (не враховується множинність учасників при створенні інтегрованої структури). Крім того, не враховується те, що може мати місце поєднання ефектів, їх накладання, взаємне підсилення або послаблення. Оцінка ефективності інтеграції суб'єктів господарювання проводиться за аналогією з будь-яким проєктом інвестицій. Найбільшою складністю є оцінка майбутніх потоків грошових коштів інтегрованої структури.</p>

Закінчення табл. 1

Концепція	Переваги	Недоліки
<p>5) Купівля активів за ринковою ціною, значно меншою, ніж їх відносна вартість (економія стає відчутною, якщо керівництво базової фірми знаходить ефективні способи використання нових активів). 6) Отримання можливості використання тимчасових грошових ресурсів при відсутності привабливих інвестиційних можливостей. 7) Диверсифікація, що забезпечує зниження корпоративних ризиків і спрямована на завоювання довготривалих конкурентних переваг. 8) Виграш від залучення позикових засобів, що здатний істотно збільшити вартість компанії. 9) «Перехід вигоди»: компанія-кредитор при злитті з компанією-боржником отримує вигоду у зв'язку з придбанням активів боржника та можливістю жорсткішого регулювання фінансових потоків з метою забезпечення оплати боргів; злиття з метою зниження інвестицій в колишню самостійну компанію-кредитора та орієнтація на додаткове стимулювання акціонерів забезпечують «перехід вигоди» від власників боргових зобов'язань до акціонерів (акціонери привласнюють активи).</p>	<p>По-друге, узагальнюючим критерієм ефективності визнається «очікуваний чистий виграш», рівний різниці між дисконтованою вартістю майбутніх прибутків та ціною, що сплачується за компанію, яка приєдналася. У відповідності з цим підходом компанія-ініціатор інтеграції повинна визначити вільні потоки грошових коштів (різниця між прогнозованим розміром виручки та витратами) після злиття. Вважається, що використання цього критерію переважне для оцінок довготривалих ефектів злиття (інтеграції). По-третє, якщо злиття здійснюється на основі обміну звичайними акціями, то критерієм ефективності вважається зростання прибутку з розрахунку на одну акцію для акціонерів обох інтегрованих компаній. По-четверте, при оцінці ефективності інтеграції реальному обліку підлягають витрати, які несе поглинаюча компанія (компанія-інтегратор).</p>	
<p>Оцінка доцільності інтеграції з урахуванням впливу взаємодії акціонерів і керівників</p> <p>Головна проблема цього концептуального підходу: як укласти дії управляючої корпорації в русло інтересів акціонерів. При цьому оцінюється:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) тип інтеграційної взаємодії з точки зору спрямованості контролю (контроль «материнської» компанії; взаємний контроль при перехресному володінні акціями), і в плані співвідношення великих та дрібних акціонерів, 2) функціональна роль центральної компанії в інтегрованій структурі, а також її генерального директора (функції, права, відповідальність, взаємодія з радою директорів і радою керівників); 3) міра задоволеності учасників інтегрованої структури діяльністю центральної компанії (здатність керівництва центральної компанії виробляти та реалізовувати загальнокорпоративну стратегію діяльності; володіння центральною компанією найбільш цінними управлінськими технологіями та їх використання на користь учасників групи тощо); 4) система контролю та відповідальність керівництва центральної компанії перед суб'єктами господарювання — учасниками інтегрованої структури 	<p>Застосування підходу доцільне в умовах нерозвиненості фондового ринку та високої мотивації вітчизняних керівників до захоплення акцій підприємств (у тому числі шляхом перерозподілу акціонерної власності на свою користь). Даний аспект аналізу ефективності інтеграції особливо значущий при регулюванні взаємин у рамках єдиної фінансово-промислової корпорації між центральною компанією (управляючою) та іншими юридичними особами — учасниками інтегрованої структури.</p>	<p>Не враховується можливий вплив негативних наслідків інтеграції та зовнішні чинники. Не здійснюється порівняння ефектів, що досягаються в результаті інтеграції та виграг на досягнення цих ефектів; зіставлення ефектів і збитків, обумовлених негативним впливом інтеграції суб'єктів господарювання</p>

Джерело: узагальнено автором на основі [5, с. 6—8; 6, с. 13—19; 7; 8]

Таблиця 2

**Показники оцінки результативності та ефективності
інтеграції господарюючих суб'єктів**

Показники результативності та ефективності	Зміст (характеристика) показника та алгоритм розрахунку
Функціональна результативність	Характеризує міру відповідності утворюваної інтегрованої структури цільовому призначенню
Економічна доцільність	Характеризує міру відповідності витрат на створення інтегрованої структури та результативності діяльності. Визначається відношенням обсягу передбачених ресурсів (витрат) на створення інтегрованої структури до фактично спожитих; чистого прибутку (чистого доходу) інтегрованої структури та обсягу витрат на створення інтегрованої структури
Технологічна результативність	Характеризує ступінь використання ресурсів в інтеграційних зв'язках, необхідних для виробництва кінцевого продукту. Визначається відношенням обсягу нормативно передбачених ресурсів до фактично спожитих
Економічна ефективність ІС	Характеризує ефективність діяльності інтегрованої структури (ціну виробництва або суспільну вартість товарів та послуг). Визначається: відношенням прибутку інтегрованої структури або окремих суб'єктів господарювання до відповідної величини власного (авансованого) капіталу (модифікована вартість або ціна виробництва); відношенням чистого доходу до витрат на оплату праці (немодифікована суспільна вартість товарів або послуг)
Фінансова результативність	Характеризує фінансовий стан інтегрованої структури. Визначається за допомогою оцінки динаміки показників, що характеризують фінансовий стан (фінансова незалежність, стійкість, ліквідність, платоспроможність, ділова активність, рентабельність тощо); структуру пасивів (автономія, кредитна залежність тощо)
Ефективність продажів та інтеграційної взаємодії в маркетингу	Характеризує попит на продукцію, що виробляється інтегрованою структурою, та ефективність маркетингової діяльності й продажів, враховуючи операційні, фінансові та інвестиційні результати. Визначається відношенням чистого прибутку до чистого доходу (виручки) від реалізації; відношенням приросту чистого доходу (виручки) до витрат на створення загальної системи маркетингу (збуту) ІС; частка прямих продажів продукції та послуг між учасниками інтегрованої структури (минаючи незалежних дилерів) в загальному обсязі продажів
Показник податкового навантаження	Характеризує зміну (зменшення або збільшення) частини податкових виплат у загальній сумі витрат інтегрованої структури або окремих суб'єктів господарювання, а також відбиває міру податкової економії при інтеграції суб'єктів господарювання, що виражається в реалізації механізмів трансферного фінансування, застосування бартерних схем, внутрішньофірмового ціноутворення, системи давальницьких (толлінгових) контрактів, використанні консолідованої звітності
Інституціональна результативність	Характеризує міру відповідності господарюючих суб'єктів внутрішній організації інтегрованої структури, дотриманню внутрішніх норм, відповідності правовим нормам, правилам і звичаям суспільства; зміну ступеня монополізації ринку до та після створення інтегрованої структури
Показник якості	Характеризує відповідність якості продукції, що виробляється інтегрованою структурою, нормативам та/або договірним показникам. Наявність та можливість впровадження сучасних систем управління якістю (ISO, HACCP). Визначається співвідношенням обсягів сертифікованої та несертифікованої продукції; питомою вагою у загальному обсязі: продукції вищої категорії якості; продукції, що відповідає міжнародним стандартам; продукції, що експортується; відношенням кількості отриманих рекламцій (суми рекламцій; кількості задоволених рекламцій) за звітний період до минулого; співвідношенням витрат на впровадження сучасних систем якості до загальних витрат

Закінчення табл. 2

Показники результативності та ефективності	Зміст (характеристика) показника та алгоритм розрахунку
Організаційна результативність	Характеризує міру відповідності витрат на створення нової організаційної структури управління ефективності управління. Визначається співвідношенням витрат на створення нової організаційної структури управління до адміністративних витрат; відношенням операційного прибутку та/або чистого прибутку до витрат на створення нової організаційної структури управління (адміністративних витрат) тощо
Соціальна результативність	Характеризує міру задоволення трудового колективу умовами праці на виробництві, рівень соціальної відповідальності, соціальну етику та соціальне партнерство. Визначається шляхом проведення соціологічних досліджень та на основі розрахунків показників, що виявляють проблеми зайнятості, підтримки соціальної інфраструктури, величину інвестицій в людський капітал; частку витрат на соціальні заходи в сукупних витратах; відповідність витрат на соціальні заходи та мотивацію праці ступеню задоволення трудового колективу; зростання доходів робітників; збільшення робочих місць; покращення умов праці та відпочинку тощо
Показник інноваційності	Характеризує потенціал розвитку, перспективи підвищення конкурентоспроможності інтегрованої структури. Враховує такі структурні характеристики, як: питома вага витрат на НДДКР у загальній структурі витрат; частка щорічно оновлюваної продукції, динаміки оновлення портфеля продукції; кількість розробок або впроваджень нововведень-продуктів і нововведень-процесів; вікова структура устаткування, впровадження нової техніки та технології, питома вага прогресивних технологічних процесів, інформаційних технологій
Показник екологічності	Характеризує стан довкілля, дотримання екологічних норм, обґрунтування витрат на природоохоронні заходи, на створення та реалізацію екологічних програм. Дозволяє визначити ймовірність забруднення навколишнього середовища, збалансованість та співвідношення регуляторів примусово-обмежуючого та стимулюючо-компенсаційного характеру, що забезпечують більш сприятливі умови для природо- та ресурсозбереження (адміністративні, стимулюючі та компенсаційні регулятори впровадження екологічного механізму); ступінь техногенного навантаження на природу через динаміку показників стану навколишнього середовища, екологічності та ергономічності продукції; гарантування екологічної безпеки, поліпшення якості довкілля в наслідок застосування економіко-екологічних інструментів у практиці господарювання інтегрованої структури

Джерело: узагальнено на основі [1—9]

Висновки. Перевагами запропонованої системи показників результативності та ефективності інтеграційної взаємодії, на наш погляд, виступають такі:

- перспективність з точки зору методичних можливостей використання в системному аналізі державними органами виконавчої влади стратегічно значущих інтегрованих промислових структур, що входять до рейтингів найбільших компаній і накопичення на цій основі репрезентативної інформаційної бази, на підґрунті якої можливе розробка адекватних довготривалих прогнозів динаміки розвитку;
- забезпечення можливості зіставлення показників ефективності інтеграційних процесів господарюючих суб'єктів у часі та між собою;
- відповідність принципів оптимізації виробництва з урахуванням характеристик технологічної, соціальної, екологічної, інституціональної результативності при органічному поєднанні показників, що характеризують різні аспекти інтеграції.

Необхідно зазначити, що сучасна методологія оцінки ефективності інтеграційних процесів повинна розроблятися з урахуванням органічного поєднання економічних і соціальних, якісних і кількісних оцінок, процесних та результативних характеристик взаємодії учасників інтеграційних структур.

Література

1. *Богатая И. Н.* Стратегический учет собственности предприятия / И. Н. Богатая. — М.: Феникс, 2001. — 320 с.
2. *Галпин Т. Дж.* Полное руководство по слияниям и поглощениям компаний : Методы и процедуры интеграции на всех уровнях орг. иерархии. / Тимоти Дж. Галпин, Марк Хэндон; [Пер. с англ. и ред. Э.В. Кондуковой] — М.; СПб.; К.: Вильямс, 2005. — 237 с.
3. *Гостева І.С.* Прояви видів втрати зиску в інтегрованих підприємствах / І.С. Гостева // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. — 2008. — № 4 (122). — С. 53—59.
4. *Гохан Патрик А.* Слияния, поглощения и реструктуризация компаний [Текст] / Патрик А. Гохан; [Пер. з англ.]. — 3-е изд. — М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. — 741 с.
5. *Иванова О. П.* Эффективность интеграции: методы оценки / О. П. Иванова. — Кемерово: Кузбассвузиздат, 2002. — 79 с.
6. *Плещинский А. С.* Оптимизация межфирменных взаимодействий и внутрифирменных управленческих решений / А. С. Плещинский. — М.: Наука, 2004. — 252 с.
7. *Уткин О.* Определение эффективности работы корпораций: применение технологии анализа среды функционирования / О. Уткин // Российский экономический журнал. — 2001. — № 5—6.
8. *Banker R.* Some Models for Estimating Technical and Scale Efficiency in Data Envelopment Analysis / R. Banker, A. Charnes, W. Cooper // Management Science. — 1984. — Vol. 30. — № 9.
9. *Reilly F. K.* Investment Analysis and Portfolio Management: 6 ed / Reilly F. K., Brown K. C. — The Dryden Press, 2000. — P. 446.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2014

УДК 339.138

Борисова Т. М., к.е.н.,
доцент кафедри промислового маркетингу,
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя,
borisova_tanusha@mail.ru

КОНЦЕПТУАЛЬНА СХЕМА НЕКОМЕРЦІЙНОГО МАРКЕТИНГУ

Анотація. У статті запропоновано концептуальну схему некомерційного маркетингу, визначено її структурні елементи та спосіб їх взаємодії. Обґрунтовано, як співвідносяться категорії «некомерційний маркетинг» і «маркетинг некомерційних суб'єктів».

Ключові слова: некомерційний маркетинг, концептуальна схема, некомерційна організація, континуум, принципи, конкурентна перевага.